

การจัดการท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดในจังหวัดขอนแก่น

Buddhist Tourism Management of Monasteries In Khon Kaen Province

ประวิทย์ เสงฆะธณี¹ และ โสวิทย์ บำรุงภักดิ์²

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น^{1,2}

Prawit Hengphrathani¹ and Sowit Bamrungpak²

Mahachulalongkornrajavidyalaya University KhonKaen Campus, Thailand^{1,2}

Corresponding Author, Email : Prawit89@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 2 ประการ คือ 1) เพื่อศึกษาพัฒนาการของวัดและสภาพการจัดการท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดในจังหวัดขอนแก่น 2) เพื่อศึกษาการจัดการวัดในจังหวัดขอนแก่นให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธ การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ การสังเกตและการสัมภาษณ์เชิงลึก แล้วนำเสนอผลการวิจัยด้วยการพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัยพบว่า

การพัฒนาการของวัดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงพุทธในจังหวัดขอนแก่น มีการพัฒนาไปในทิศทางบวกที่ดีในการท่องเที่ยวเชิงพุทธทั้งวัดเจติยภูมิ ซึ่งมีองค์พระธาตุขามแก่นอันเก่าแก่ในยุคหลังพุทธกาล มีการบูรณปฏิสังขรณ์อย่างสม่ำเสมอ จึงมีความงดงามภายในวัดร่มรื่นเย็นสงบเหมาะในการท่องเที่ยวแบบพักผ่อนให้สบายใจ และวัดหนองแวง มีพระมหาธาตุแก่นนครสร้างในยุคสมัยปัจจุบัน แต่มีการสร้างเชิงประยุกต์ตามแบบศิลปะล้านช้าง มีความงดงามมาก ในองค์พระธาตุทั้งสองแห่งมีพระบรมสารีริกธาตุและอรหันตธาตุเป็นที่เคารพของพุทธศาสนิกชนทั่วไปทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ

* ได้รับบทความ: 9 กันยายน 2562; แก้ไขบทความ: 28 กันยายน 2562; ตอรับตีพิมพ์: 30 กันยายน 2562

Received: September 9, 2019; Revised: September 28, 2019; Accepted: September 30, 2019

สภาพการจัดการท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดเจติยภูมิและวัดหนองแขว มีสภาพที่ใกล้เคียงกันคือวัดทั้งสองแห่งมีสภาพการจัดการด้านสิ่งแวดล้อมโดยภาพรวมดี มีความสงบ ร่มเย็น ร่มรื่น สะอาด ควรแก่การประพฤติปฏิบัติธรรม และทำบุญรักษาศีลเจริญจิตภาวนา รักษาความสะอาดห้องสุขา การจัดระเบียบร้านค้าต่างๆยังไม่ดีพอ สถานที่จอดรถ ที่นั่งพักผ่อนยังไม่พอสั่งผู้ให้บริการ และการประชาสัมพันธ์ยังไม่แพร่หลายทั้งในประเทศและต่างประเทศ

การจัดการวัดในจังหวัดขอนแก่นให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธ ด้วยการสร้างห้องสุขาเพิ่มและรักษาความสะอาดอย่างทั่วถึง การจัดระเบียบร้านค้าให้อยู่ในที่ที่เหมาะสม การจัดหาสถานที่จอดรถเพิ่ม การจัดหาที่นั่งพักผ่อนเพิ่ม การจัดฝึกอบรมพระภิกษุ สามเณร และเจ้าหน้าที่และจิตอาสาให้เป็นนักประชาสัมพันธ์มืออาชีพ นอกจากนี้ยังมีการจัดการส่งเสริมให้วัดมีกิจกรรมสำคัญทางพระพุทธศาสนา ประเพณีคือฮีตสิบสองคองสิบสี่อันดั่งงามของชาวอีสานอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอตลอดปี มีการมอบหมายพระภิกษุ สามเณร เจ้าหน้าที่ของวัด จิตอาสา และมัคคุเทศก์ ช่วยให้คำแนะนำ ให้ความรู้ สร้างความเข้าใจในเรื่องราวต่างๆ เกี่ยวกับวัดพระธาตุขามแก่นและพระมหาธาตุแก่นนคร อธิบายอุปถัมภ์หรือจิตรกรรมฝาผนังที่บอกเล่าพุทธประวัติ วิถีชีวิตของคนอีสาน และความหมายปริศนาธรรมภายในพระธาตุ 9 ชั้น รวมทั้งรูปทรงขององค์พระธาตุ ซึ่งจะท้าววัดทั้ง 2 แห่งให้เป็นที่รู้จักกันโดยทั่วไป

คำสำคัญ: การท่องเที่ยวเชิงพุทธ; วัดในจังหวัดขอนแก่น; พระบรมสารีริกธาตุ

Abstract

This research article were: 1) to study the development of the temple and study the conditions of Buddhist tourism management of the temples in Khon Kaen Province; 2) to study the temple management in the province as the Buddhist tourist temples. This qualitative research was conducted through collecting the data from the observation and in-depth interview. The obtained data were interpreted by the descriptive analysis.

The research results revealed that the temple development related to Buddhist tourism has been positive as can be seen in Cetiya-phum Temple, in which the ancient Kham Kaen stupa is located, regularly restored, well decorated, peaceful and suitable as the tourism site for relaxing; in Nong Wang temple in which the Mahathat Kaen Nakhon stupa is located, built in the current era but mixed with Lan Chang style. In both stupas, the Buddha relics

and Arahant relics are kept for the laypeople within and outside Thailand to pay homage.

The conditions of Buddhist tourism management of the temples in Khon Kaen as seen in both temples mentioned above are similar as the temples have managed their peaceful, natural and clean environment which is appropriated for dhamma practices, meritorious performances: precept observation and mental cultivation. The temples have kept their restrooms clean, but not well enough managed the stores inside; the parking and seats are inadequate to serve the visitors and public relation is not widespread inside and outside the country.

The betterment of temple management in the province as the Buddhist tourist temples can be made by building more toilets and keeping the temples clean in the whole area, re-arranging the stores, increasing the car park, providing more seats, training the monks, novices and volunteers to be professional in public relation, continuously organizing the activities on the important Buddhist days and Heet Sip Song Khong Sip See cultures, appointing the monks, novices, staff, volunteers and guides to provide suggestions, knowledge and understanding about the stories of the temples such as painting, arts, Buddha history, I-san lifestyle, meaning of dhamma puzzles in the stupa and shapes of the stupas to the visitors.

Keywords: Buddhist tourism; temples in Khon Kaen; Buddha relics

บทนำ

การท่องเที่ยวในปัจจุบันมีหลายรูปแบบ ในการนำเสนอแนวคิดให้กับนักท่องเที่ยว เพื่อดึงดูดความสนใจและให้ตรงกับความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย ส่งผลให้เกิดรูปแบบการท่องเที่ยวเป็นจำนวนมาก เช่น การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ การท่องเที่ยวเชิงผจญภัย การท่องเที่ยวเชิงนิเวศและการท่องเที่ยวเชิงศาสนา โดยเฉพาะรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาที่นักท่องเที่ยวจะได้รับประสบการณ์ ได้พบกับความสว่าง สงบ ร่มเย็นและความสบายใจเมื่อได้มาท่องเที่ยวในวัดและศึกษาธรรมในพระพุทธศาสนา การที่นักท่องเที่ยวให้ความสนใจท่องเที่ยววัดนั้น สาเหตุมาจากวัดได้ทำหน้าที่ช่วยให้คนเข้าวัดจะในลักษณะแบบใดก็ได้แล้วแต่ ได้รู้จักตัวเองที่เป็นไทยหรือเป็นคนไทยมากขึ้น (Sowit Bamrungphak, 2017 : 41) นอกจากนั้นยังรวมถึงการเดินทางไปเพื่อการบูชา สิ่งศักดิ์สิทธิ์ การนมัสการ เจริญกุศล และการประกอบพิธีกรรมทางพุทธศาสนา นักท่องเที่ยวไทยส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธมาตั้งแต่ครั้งโบราณ จึงปรากฏหลักฐานที่เป็นโบราณสถาน โบราณวัตถุ และ

พิธีกรรมทางศาสนา ซึ่งร่องรอยเหล่านี้นักท่องเที่ยวสามารถศึกษาและเที่ยวชมได้ที่อุทยานประวัติศาสตร์ โบราณสถาน พุทธศิลปกรรมและวัดทางพระพุทธศาสนา

แหล่งท่องเที่ยวเชิงศาสนาแบ่งออกเป็น ๒ ประเภท ได้แก่

๑. แหล่งท่องเที่ยวประเภทศาสนสถานหมายถึงอาคารหรือสิ่งปลูกสร้างที่เกี่ยวข้องกับศาสนา คือที่ประดิษฐานรูปเคารพสถานที่สำหรับบรรดาศาสนิกชนมาประชุมกันเพื่อทำพิธีกรรมทางศาสนาตลอดจนที่พำนักของนักบวชตามศาสนานี้ๆ ศาสนสถานของศาสนาพุทธ ได้แก่ วัดเจติยธารัตนุปรังค์ เช่น วัดพนัญเชิง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา พระธาตุหริภุญชัย จังหวัดลำพูน พระนครปฐมเจติย จังหวัดนครปฐม เป็นต้น

๒. แหล่งท่องเที่ยวประเภทสถานปฏิบัติธรรมหมายถึงสถานที่สำหรับบำบัดจิตใจโดยการเข้าฝึกปฏิบัติตามแนวทางพุทธศาสนา ได้แก่ การนั่งสมาธิและการทำวิปัสสนากรรมฐานเพื่อการฝึกฝนจิตใจให้สงบสถานที่ปฏิบัติธรรมเช่นเสถียรธรรมสถานสำนักปฏิบัติวิปัสสนาอ้อย เป็นต้น (Tourism Authority of Thailand, Tourism Promotion Interesting, 2006 : 28)

การท่องเที่ยวเชิงพุทธ หมายถึง การเดินทางไปยังพุทธศาสนสถานใดๆ โดยมีจุดมุ่งหมาย ดังนี้

๑. เป็นการเดินทางไปเพื่อการบำเพ็ญบุญกิริยาวัตถุ ๑๐ ประการ คือ ๑) ทานมัย ๒) สีลมัย ๓) ภาวนามัย ๔) อปจายนมัย ด้วยการประพุดต่อน้ำ ๕) เวยยาวัจจมัย ด้วยการช่วยขนขวายรับใช้ ๖) ปัตินามัย ด้วยการเฉลี่ยส่วนความดีให้ผู้อื่น ๗) ปัตตานโมทนามัย ด้วยความยินดีความดีของผู้อื่น ๘) อัมมัสสวนมัย ด้วยการฟังธรรม ๙) อัมมเทศนามัย ด้วยการสั่งสอนธรรม ๑๐) ภิภุชุกัมม การการทำความเห็นให้ตรง (Phra Brahmagunabhorn (P.A.Payutto), 2008 : 183)

๒. เป็นการเดินทางไปเพื่อสักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์และปฏิบัติธรรม ณ พุทธศาสนสถานแห่งใดแห่งหนึ่ง

๓. เป็นการเดินทางไปเพื่อเข้าร่วมศาสนาพิธีงานเทศกาลประเพณีต่างๆ เช่น การไปทอดกฐินทอดผ้าป่าตักบาตรดอกไม้และแห่เทียนพรรษา เป็นต้น (PattSupa Lilanaphon, 2008 : 25)

แนวคิดดังกล่าวข้างต้นได้กล่าวไว้ว่า การท่องเที่ยวเชิงพุทธหมายถึงการเดินทางไปท่องเที่ยวยังศาสนสถาน (Religious Place) เพื่อเยี่ยมชมหรือบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ศาสนาและพระสงฆ์ผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบทำบุญทำทานและการสาธารณกุศลต่างๆ การเดินทางเพื่อการบำบัดจิตใจตามหลักพุทธศาสนาหรือการบำบัดจิตใจโดยการฝึกปฏิบัติตนตามแนวทางพระพุทธศาสนา ได้แก่ การนั่งสมาธิและการทำวิปัสสนากรรมฐานเพื่อผ่อนคลายและลดความตึงเครียดในชีวิตประจำวันซึ่งบางครั้งการท่องเที่ยวเชิงศาสนาเป็นการเดินทางโดยมีเหตุผลทางศาสนาซึ่งเหตุผลในการเดินทางที่แท้จริงแล้วไม่มีการท่องเที่ยวเข้ามา

เกี่ยวข้อง แต่ในปัจจุบันสถานที่ประกอบพิธีทางศาสนาได้มีแต่เพียงผู้ที่นับถือศาสนาเท่านั้นที่เข้าเยี่ยมชมศาสนาสถานหากแต่นักท่องเที่ยวอื่นๆที่ยังให้ความสนใจเข้าชมความงามเข้าชมศิลปวัฒนธรรมสถาปัตยกรรมของศาสนสถานหรือเข้าไปพักผ่อนสงบจิตใจซึ่งในปัจจุบันนี้ผู้คนโดยทั่วไปนั้นก็จะให้ความนิยมในสถานที่ทางศาสนาเป็นที่พึ่งพิงทางจิตใจกันมาก รวมถึงการเดินทางไปเพื่อการบำเพ็ญบุญกุศลวิญญู ๑๐ ประการ และยังร่วมไปถึงการเดินทางไปเพื่อเข้าร่วมศาสนาพิธีและงานเทศกาลประเพณีต่างๆ ซึ่งวัดเจติยภูมิ (วัดพระธาตุขามแก่น) และวัดหนองแวงพระอารามหลวง มีพระธาตุอันศักดิ์สิทธิ์สวยงามมาก มีรูปทรงพระธาตุเป็นเอกลักษณ์แบบศิลปะล้านช้าง ทรงปราสาทยอดที่มีส่วนยอดเป็นเจดีย์ทรงดอกบัวเหลี่ยม (กลุ่มพระธาตุพนม) เป็นรูปแบบที่นิยมแพร่หลายในชนชาวลาวทั้งฝั่งไทยและฝั่งลาวที่สร้างสืบเนื่องมาทุกยุคสมัยจนถึงปัจจุบัน (Sakchai SaiSing, 2017 : 648)

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาพัฒนาการและสภาพการจัดการท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดในจังหวัดขอนแก่น
2. เพื่อศึกษาการจัดการวัดในจังหวัดขอนแก่นให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธ

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การจัดการท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดในจังหวัดขอนแก่น” เป็นการใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ซึ่งผู้วิจัยมีวิธีการดำเนินการ ดังนี้

3.1 รูปแบบการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยการจัดการท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดในจังหวัดขอนแก่น

3.2 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ดังนี้

เจ้าอาวาสวัด จำนวน 3 รูป ได้แก่

1. เจ้าอาวาสวัดเจติยภูมิ
2. เจ้าอาวาสวัดหนองแวงพระอารามหลวง

3. เจ้าอาวาสวัดโพธิ์ (มีงานวิจัยเกี่ยวกับเรื่องท่องเที่ยว)

ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัด จำนวน 1 รูป ได้แก่

1. ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดหนองแขวงพระอารามหลวง

สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดขอนแก่น จำนวน 2 คน ได้แก่

1. ท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดขอนแก่น (ข้าราชการพลเรือนสามัญ)

2. ผู้ช่วยท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดขอนแก่น (ข้าราชการพลเรือนสามัญ)

เทศบาลนครขอนแก่น จำนวน 2 คน ได้แก่

1. นายกเทศมนตรีเทศบาลนครขอนแก่น (ข้าราชการการเมืองท้องถิ่น)

2. ปลัดเทศบาลนครขอนแก่น (ข้าราชการส่วนท้องถิ่น)

องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านขาม (อบต.บ้านขาม) จำนวน 3 คน ได้แก่

1. นายกองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านขาม (ข้าราชการการเมืองท้องถิ่น)

2. รองนายกองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านขาม (ข้าราชการการเมืองท้องถิ่น)

3. ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านขาม (ข้าราชการส่วนท้องถิ่น)

องค์การบริหารส่วนจังหวัดขอนแก่น (อบจ.ขอนแก่น) มีข้าราชการส่วนท้องถิ่น

จำนวน 7 คน ได้แก่

1. ปลัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดขอนแก่น

2. รองปลัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดขอนแก่น คนที่ 1

3. รองปลัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดขอนแก่น คนที่ 2

4. ผู้อำนวยการกองกิจการขนส่ง

5. ผู้อำนวยการกองช่าง

6. หัวหน้าฝ่ายผังเมือง

7. หัวหน้าฝ่ายการท่องเที่ยวและกีฬา

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) สำนักงานขอนแก่น จำนวน 2 คน

1. ผู้อำนวยการการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) สำนักงานขอนแก่น

2. รองผู้อำนวยการการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) สำนักงานขอนแก่น

สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดขอนแก่น ข้าราชการพลเรือน จำนวน 2 คน

1. นักวิชาการศาสนาชำนาญการ

2. นักวิชาการศาสนาปฏิบัติการ

นักท่องเที่ยว ที่ไปท่องเที่ยววัดเจติยภูมิ (วัดพระธาตุขามแก่น) และวัดหนองแขว
พระอารามหลวง (พระมหาธาตุแก่นนครอนุสรณ์สาธุชน) จังหวัดขอนแก่น จำนวน 10 คน

1. วัดเจติยภูมิ (วัดพระธาตุขามแก่น) จำนวน 5 คน

2. วัดหนองแขวพระอารามหลวง จำนวน 5 คน

3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ผู้วิจัยได้กำหนดเครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูลในการวิจัยเป็นแบบสัมภาษณ์
(Interview Form) โดยมีรายละเอียด ดังนี้

1. ศึกษาวิธีการสร้างแบบสัมภาษณ์ (Interview Form) ที่ใช้ในการเก็บรวบรวม
ข้อมูลจากเอกสาร ตำราและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นแนวทางในการสร้างแบบสัมภาษณ์
(Interview Form)

2. ศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและเอกสารงานวิจัยต่างๆที่เกี่ยวข้อง โดยพิจารณาถึง
รายละเอียดต่างๆ เพื่อให้ครอบคลุมวัตถุประสงค์ของการวิจัยที่ได้กำหนดไว้

3. ขอคำแนะนำจากอาจารย์ที่ปรึกษา เพื่อใช้เป็นแนวทางในการสร้างแบบสัมภาษณ์
(Interview Form)

4. สร้างแบบสัมภาษณ์ (Interview Form) ให้ครอบคลุมวัตถุประสงค์ของการวิจัย
ที่ได้กำหนดไว้ เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key
Informants) เพื่อนำมาวิเคราะห์

5. นำแบบสัมภาษณ์ (Interview Form) ขอความเห็นชอบจากผู้ทรงคุณวุฒิ จาก
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น จำนวน 5 ท่าน เมื่อได้รับ
ความเห็นชอบแล้วจึงดำเนินการนำแบบสัมภาษณ์ (Interview Form) ไปดำเนินการในการ
สัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) และเก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key
Informants) เพื่อนำมาวิเคราะห์ข้อมูล

3.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยทำการเก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์ (Interview Form) ดังมี
รายละเอียดและขั้นตอน ดังนี้

1. ผู้วิจัยทำหนังสือขออนุญาตในการแจกแบบสัมภาษณ์ (Interview Form) จากหัวหน้าศูนย์บัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น ถึงผู้ให้สัมภาษณ์

2. ผู้วิจัยได้นำหนังสือขออนุญาตนำเสนอแบบสัมภาษณ์ (Interview Form) ต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและผู้ให้สัมภาษณ์

3. ดำเนินการสัมภาษณ์

4. นำข้อมูลที่ได้จากแบบสัมภาษณ์ (Interview Form) ในการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) วิเคราะห์ข้อมูลต่อไป

3.5 การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากแบบสัมภาษณ์ (Interview Form) มาทำการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนา (Descriptive) โดยอธิบายข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ (Interview Form) ในการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) นำมาวิเคราะห์โดยการนำเสนอเป็นการบรรยายผลพร้อมมีตารางประกอบการบรรยายผลต่อไป

ผลการวิจัย

1. การศึกษาพัฒนาการของวัดและสภาพการจัดการท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดในจังหวัดขอนแก่น มี 2 แห่ง คือ วัดเจติยภูมิ (วัดพระธาตุขามแก่น) และวัดหนองแวงพระอารามหลวง มีการจัดพิธีกรรมทางศาสนาเป็นโซนทำบุญ ความเป็นระเบียบภายในวัด มีส่วนอย่างมากในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงพุทธอย่างมาก

การมีสภาพแวดล้อมที่ดีที่มีการพัฒนาการของวัดในการท่องเที่ยวเชิงพุทธวัดเจติยภูมิ (วัดพระธาตุขามแก่น) และวัดหนองแวงพระอารามหลวง (พระมหาธาตุแก่นนครอนุสรณ์สาธุชน) มีความสงบ สะอาด สว่างเรียบร้อยดี แต่ความร่มรื่นยังมีต้นไม้ที่ให้ความร่มรื่นน้อยมากเพราะเจติยภูมิ (วัดพระธาตุขามแก่น) มีพื้นที่บริเวณวัดน้อยมากต้องมีการจัดหาที่ดินของวัดเพิ่มมากขึ้น ส่วนวัดหนองแวงพระอารามหลวง (พระมหาธาตุแก่นนครอนุสรณ์สาธุชน) ก็เช่นกัน มีพื้นที่ตั้งอยู่ในเมืองขอนแก่น การขยายพื้นที่ยากมากเนื่องจากมีบ้านเรือนประชาชนอยู่รอบๆวัดอย่างหนาแน่น จึงต้องปรับปรุงภายในวัดโดยปลูกต้นไม้ใหญ่เพิ่มมากขึ้น และร้านค้าต่างๆต้องจัดเป็นระเบียบ ห้องน้ำต้องสะอาดและมีให้เพียงพอ

การประชาสัมพันธ์ข้อมูลของวัดผ่านสื่อต่างๆ เช่น เว็บไซต์ของหน่วยงาน Facebook หนังสือ แผ่นพับ เป็นต้น เพื่อให้ผู้สนใจและนักท่องเที่ยวได้รับทราบข้อมูลที่ น่าสนใจเกี่ยวกับวัด เช่น ประวัติความเป็นมาของวัด ที่ตั้ง โบราณสถานที่ตั้งอยู่ภายในวัด โบราณวัตถุที่สำคัญ กิจกรรมสำคัญของวัด เป็นต้น มี WIFI ฟรี ทั้งยังมีการทำหนังสือ และ ประชาสัมพันธ์ทางสถานีวิทยุพระพุทธศาสนา คลื่น FM 96.00 MHz ด้วย แต่การรับรู้ ข้อมูลข่าวสารของนักท่องเที่ยวยังมีน้อยอยู่มาก ควรจัดระบบประชาสัมพันธ์ให้มากกว่านี้

จังหวัดขอนแก่นเป็นจังหวัดที่มีศักยภาพการท่องเที่ยวอย่างมากเมื่อเทียบกับจังหวัด อื่นๆในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยเป็นศูนย์กลางของภาคอีสาน ทั้งด้านคมนาคมขนส่ง ด้านเศรษฐกิจ มีที่พักสะดวกสบายทั้งการเดินทางทั้งบกและทางอากาศ นักท่องเที่ยวชาวไทย และชาวต่างชาติที่มาติดต่อทำธุรกิจ มาท่องเที่ยวในจังหวัดขอนแก่น โดยเฉพาะการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนา ซึ่งมีพุทธสถานที่สำคัญๆหลายแห่งที่โดดเด่นเป็นตราสัญลักษณ์ของจังหวัดขอนแก่น องค์พระธาตุขามแก่น วัดเจติยภูมิ (วัดพระธาตุขามแก่น) บ้าน ขาม หมู่ที่ 1 ตำบลบ้านขาม อำเภอน้ำพอง จังหวัดขอนแก่น องค์พระธาตุขามแก่นสร้างเมื่อ พ.ศ.8 ในยุคสมัยเดียวกับองค์พระธาตุพนมและพระธาตุขามแก่น บรรจุพระอังคารธาตุของ องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าและยังเป็นคำขึ้นต้นในคำขวัญประจำจังหวัดขอนแก่นว่า “พระธาตุขามแก่น เสียงแคนดอกคูน ศูนย์รวมผ้าไหม ร่วมใจผูกเสี่ยว เที่ยวขอนแก่นนคร ใหญ่ ไดโนเสาร์สิรินธรเน่ สุดเท่เหรียญทองแรกมวยโอลิมปิก” และยังเป็นตราประจำจังหวัด ขอนแก่น เป็นรูปพระธาตุตั้งอยู่บนตอมะขาม ขนาบสองข้างด้วยต้นไม้ และวัดหนองแวงพระ อารามหลวง (พระมหาธาตุแก่นนครอนุสรณ์สาธุชน) ตั้งอยู่ที่เลขที่ 593 ถนนกลางเมือง ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ซึ่งมีพระธาตุเจดีย์ 9 ชั้น ที่มีรูปทรงพระธาตุแห่ง เดียวในประเทศไทยและในโลกก็ว่าได้ ภายในบรรจุพระบรมสารีริกธาตุของพระพุทธเจ้าส่วน อัฐิธาตุ (ส่วนอก) ขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่งดงามมากให้นักท่องเที่ยวได้ กราบไหว้บูชาเพื่อเป็นสิริมงคลในชีวิต การมาเยือนจังหวัดขอนแก่นจึงได้รับสะดวก สบายใน การเดินทางมาท่องเที่ยวเชิงพุทธวัดในจังหวัดขอนแก่น อิมบิอุ อิมใจ ประทับใจอย่างไม่รู้ลืม เมื่อเดินทางกลับไปจะต้องหาโอกาสเดินทางมาท่องเที่ยวเชิงพุทธในจังหวัดขอนแก่นอีกอย่าง แน่นนอน

สภาพการจัดการท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดในจังหวัดขอนแก่นนั้น ผลการศึกษา สภาพการจัดการท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดในจังหวัดขอนแก่น พบว่า วัดเจติยภูมิ (วัดพระธาตุ

ขามแก่น) และวัดหนองแขวงพระอารามหลวง (พระมหาธาตุแก่นนครอนุสรณ์สาธุชน) วัดมีการจัดการในการท่องเที่ยวพิธีกรรมทางศาสนาดีมากแต่การจัดสถานที่จอดรถยนต์ยังไม่เพียงพอ ห้องน้ำยังไม่สะอาดเท่าที่ควร ร้านค้าต่างๆภายในวัดเป็นระเบียบแต่พ่อค้า แม่ค้าจากภายนอกเข้ามาจอดรถขายน้ำ ขายกาแฟยังไม่เป็นระเบียบ ต้นไม้ที่ให้ความร่มรื่นภายในวัดยังมีน้อยมาก ต้องจัดสวนและปลูกต้นไม้ใหญ่จะสร้างความสวยงาม ร่มรื่น และมีมุมถ่ายภาพมากขึ้น ปลูกต้นไม้หรือจิตรกรรมฝาผนังในวัดเจติยภูมิ (วัดพระธาตุขามแก่น) ควรจัดให้เพื่อเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวอีกทางหนึ่ง ส่วนในวัดหนองแขวงพระอารามหลวง นั้นมี ปลูกต้นไม้ที่มีความสวยงามและบอกเล่าเรื่องราววัฒนธรรมของชาวอีสานและพุทธประวัติได้งดงามและอย่างยิ่ง ในเรื่องรูปทรงของพระธาตุทั้งสองมีศิลปะแบบล้านช้าง ซึ่งองค์พระธาตุขามแก่นมีประวัติยาวนาน พ.ศ.8 ยุคเดียวกับองค์พระธาตุพนม และพระมหาธาตุแก่นนคร มีความงดงามในศิลปะยุคใหม่มีแห่งเดียวในประเทศไทยหรือในโลกก็ว่าได้

2. การจัดการวัดในจังหวัดขอนแก่นให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธ

ผลการศึกษาเกี่ยวกับการจัดการวัดในจังหวัดขอนแก่นให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธ รักษาวิถีพุทธของชุมชน ชุมชนมีส่วนร่วมมากขึ้น เส้นทางสู่วัดที่สะดวกปลอดภัย มีสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการศึกษาศรัทธา ปฏิบัติธรรม พระภิกษุในวัดต้องมีการปฏิบัติที่เอื้อต่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธ เพิ่มสถานที่จอดรถ ที่เก็บของ สภาพแวดล้อม เช่น ปลูกต้นไม้ ความปลอดภัยให้นักท่องเที่ยวอย่างทั่วถึง และสร้างห้องน้ำเพิ่มและปรับปรุงห้องน้ำที่มีอยู่ให้สะอาดตลอดเวลา ยังมีข้อเสนอแนะอื่นๆเกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดในจังหวัดขอนแก่น ดังนี้

1) การประชาสัมพันธ์ในการท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดยังมีน้อยไม่เข้าถึงนักท่องเที่ยวมากนักต้องมีการประชาสัมพันธ์ให้มากกว่านี้

2) วัดเจติยภูมิ (วัดพระธาตุขามแก่น) ต้องขยายพื้นที่จอดรถยนต์และที่จอดรถบัสขนาดใหญ่เพื่ออำนวยความสะดวกให้นักท่องเที่ยว ส่วนวัดหนองแขวงพระอารามหลวงต้องจัดระบบการจอดรถยนต์และรถบัสให้มีระบบการจอดรถให้เป็นระเบียบ

3) สภาพแวดล้อมภายในวัดต้องปลูกต้นไม้ใหญ่เพิ่มเพื่อให้เกิดความร่มรื่นและจัดสวนหย่อมให้สวยงามเพื่อให้นักท่องเที่ยวได้ถ่ายภาพเป็นที่ระลึก

อภิปรายผลการวิจัย

การพัฒนาและสภาพการจัดการท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดในจังหวัดขอนแก่น ไปในทิศทางที่ดีในเชิงบวก ซึ่งมีความสอดคล้องกับงานวิจัย เรื่อง การพัฒนาศักยภาพการบริหารจัดการท่องเที่ยวเชิงพุทธเพื่อการเสริมสร้างจิตสำนึกสาธารณะในจังหวัดเชียงใหม่, (๒๕๕๙) ของ พระวิสุทธิ ฐิตวิสุทธิ และคณะ ที่กล่าวไว้ว่าการพัฒนาและสภาพแวดล้อมตามหลักไตรสิกขาความเป็นวัดจะต้องประกอบด้วย คือ มีความสะอาดคือ อธิศีลสิกขา (ศีล) สงบ คือ อธิจิตตสิกขา (สมาธิ) สว่าง คือ อธิปัญญาสิกขา (ปัญญา) ตามหลักการของพุทธศาสนา ในการพัฒนาและสภาพการจัดการท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดในจังหวัดขอนแก่น และมีความสอดคล้องกับหนังสือเรื่อง การมีส่วนร่วมที่ได้รับความนิยมเป็นกลยุทธ์ในการส่งเสริมการดำเนินการระดับชุมชนและการพัฒนาประเทศขององค์การสหประชาชาติ (United Nation) ให้ความหมาย การมีส่วนร่วม (Participation) ไว้ว่า ๑) การมีส่วนร่วมได้รับผลประโยชน์จากการพัฒนา ๒) การเข้ามามีส่วนร่วมให้เกิดการพัฒนา ๓) การเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจในเรื่องพัฒนา เพื่อให้กิจกรรมการท่องเที่ยวเป็นตัวกระตุ้นส่งเสริมให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธโดยเฉพาะคนหนุ่มสาวได้เข้าใจ ให้คุณค่าขนบธรรมเนียม วัฒนธรรม ประเพณีของชุมชนให้กลับฟื้นคืนสภาพได้ในระยะต่อไป

การจัดการวัดในจังหวัดขอนแก่นให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธ ควรใช้หลักดำเนินการในการส่งเสริมการท่องเที่ยวที่สำคัญ ๕ ประการ ดังนี้ ๑) เร่งพัฒนา บุรณะ ขยายพื้นที่ของวัดในจังหวัดขอนแก่น และสร้างแหล่งจำหน่ายสินค้าของนักท่องเที่ยวโดยส่งเสริมบทบาทเอกชนร่วมกับชุมชนในการรักษาแหล่งท่องเที่ยว ๒) เพิ่มความหลากหลายของการท่องเที่ยวรูปแบบต่างๆ ในการท่องเที่ยวเชิงพุทธเพื่อเข้าร่วมศาสนาพิธีกรรมและงานเทศกาล ประเพณีต่างๆ โดยการส่งเสริมการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวและให้ชุมชนโดยรอบวัดเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวมากขึ้น ๓) เพิ่มมาตรการอำนวยความสะดวก สร้างความปลอดภัย รวมทั้งขยายที่จอดรถและห้องน้ำสะอาดและไม่เพียงพอ ๔) เร่งฟื้นฟูความร่วมมือกับนักท่องเที่ยวอื่นๆ โดยรวมทั้งด้านตลาด การลงทุน และการจัดอุปสรรคในการท่องเที่ยว ๕) บริหารการท่องเที่ยวโดยใช้กลยุทธ์การตลาด เชิงรุก โดยสร้างกิจกรรมการท่องเที่ยวเชื่อมโยงกับธุรกิจชุมชน ตลอดจนพัฒนาคุณภาพการบริการการท่องเที่ยว รวมทั้งการโฆษณาประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดให้เป็นที่รู้จักมากยิ่งขึ้น

ข้อเสนอแนะ

๑. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

๑) หน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน รัฐวิสาหกิจ เช่น กรมการศาสนา สังกัดกระทรวงวัฒนธรรม สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ เป็นหน่วยงานขึ้นตรง

ต่อนายกรัฐมนตรี กรรมการท่องเที่ยว สำนักงานท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดขอนแก่น สังกัดกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย เป็นรัฐวิสาหกิจภายใต้การกำกับดูแลของกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา ควรมีการสนับสนุนกิจกรรมการเรียนรู้และท่องเที่ยวของวัด โดยดำเนินการตามรูปแบบการท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับการปฏิบัติทางพระพุทธศาสนา เช่น การฝึกอบรมสมาธิวิปัสสนาแก่นักท่องเที่ยวผู้ที่สนใจตามที่กล่าวแล้ว โดยมีส่วนร่วมในฐานะองค์กรที่ให้การสนับสนุนทั้งความรู้ กระบวนการ และงบประมาณที่สอดคล้องกัน เช่น จัดทำเว็บไซต์เพื่อเป็นศูนย์รวมในการแสดงข้อมูลเกี่ยวกับการปฏิบัติธรรมในประเทศไทย

๒) สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ มหาเถรสมาคม (มส.) มหาวิทยาลัยสงฆ์องค์กร มหาวิทยาลัยและหน่วยงานอื่นๆภายในที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา ควรร่วมกันวางยุทธศาสตร์การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนา รวมทั้งสนับสนุนและประสานความร่วมมือไปยังสถาบันการศึกษาของสงฆ์และสถาบันการศึกษาท้องถิ่น เพื่อสนับสนุนให้เกิดกระบวนการจัดการความรู้ ตลอดจนการถอดบทเรียนการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมในระดับนานาชาติ มาเป็นต้นแบบของการเรียนรู้ รวมทั้งจัดทำชุดความรู้ด้านพระพุทธศาสนากับประวัติศาสตร์ พุทธศิลปกรรมและความโดดเด่นด้านการท่องเที่ยวอย่างบูรณาการ จัดสัมมนาเผยแพร่และใช้เป็นชุดความรู้เพื่อจัดนิทรรศการ ตลอดจนพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นทางศาสนาและวัฒนธรรมและสนับสนุนการจัดทำพุทธพิพิธภัณฑ์ในวัดต้นแบบ เพื่อสนับสนุนแนวทางการจัดการความรู้และสร้างความร่วมมือกับเครือข่ายชุมชนท้องถิ่น ในการพัฒนาหลักการทางพระพุทธศาสนาสู่การปฏิบัติและการให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ เพื่อการจัดการแหล่งท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมสู่ความยั่งยืน

๒. ข้อเสนอแนะในการนำผลวิจัยไปใช้

๑) สามารถนำข้อมูลที่ได้จากผลการศึกษาวิจัยไปใช้ประโยชน์ในการจัดการท่องเที่ยวเชิงพุทธในจังหวัดอื่นๆต่อไป

๒) ส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงพุทธให้เข้าใจ ให้คุณค่าขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรมของชุมชนให้คงอยู่อย่างยั่งยืน

๓) มีแนวทางการจัดการท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดในจังหวัดขอนแก่นเพื่อการจัดการในการท่องเที่ยวเชิงพุทธ ให้เป็นนิยมของชาวไทยและชาวต่างประเทศ

๓. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป ควรทำการวิจัยเรื่องการท่องเที่ยวแบบอื่นๆ เช่น การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและประเพณี การท่องเที่ยวเชิงพุทธศิลปกรรม การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ การท่องเที่ยวโบราณสถาน การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและศิลปกรรม การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์การท่องเที่ยวเชิงเกษตร การท่องเที่ยว

เชิงสุขภาพ ฯลฯ และผลกระทบกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงพุทธที่มีต่อวัดและชุมชนโดยรอบ
ในจังหวัดอื่นๆ

References

- PattSupa Lilanaphon. (2008). *Tourism in Buddhistic approach: A case study of the cultural places in Bangkok*. Graduate School : Nakhon Pathom: Mahamakut Buddhist University.
- PhraBrahmagunabhorn (P.A.Payutto). (2008). *Buddhist Dictionary Vocabulary edition*. (12th ed.). Bangkok : Mahachulalongkornrajavidyalaya Printing.
- Sakchai SaiSing. (2017). *Chedi in Thailand : Form of Development and Faith Power*. Nonthaburi : Ancient City.
- Sowit Bamrungphak. (2017). The Holy Abiding as Conceptual Guiding Principles to Buddhist Research. *Mahachula Academic Journal*, 4(2), 41.
- Tourism Authority of Thailand. (2006). *Tourism Promotion Interesting*. Bangkok : M.S.T.